

O sojenju Ludviku XVI. (3. decembra 1792)

Robespierre

Državljani,

S kupščina je bila nevedé zapeljana daleč od resničnega vprašanja. Tukaj obravnava sploh ni potrebna. Ludvik ni obtoženec; vi niste sodniki; vi ste, in ne morete biti drugega, državniki in predstavniki naroda. Vam ni treba izrekati sodbe za ali proti človeku; vi morate sprejemati ukrepe za javno blaginjo, izvrševati delo za narodno varnost. Odstavljeni kralj je v Republiki samo za dvoje: da kali mir v Državi in ogroža svobodo ali pa, da utrjuje eno in drugo. Trdim pa, da način vašega doslejšnjega razpravljanja vodi neposredno k temu cilju.

Zakaj kaj predpisuje zdrava politika za utrditev porajajoče se Republike? Da zasidramo globoko v srce sovraštvo do kraljevine in da osupnemo vse kraljeve pristaše? Da torej svetu predstavimo njegov zločin kot problem, njegovo pravdo kot najnujnejšo, najsvetejšo, najtežjo zadevo, s katero se ukvarjajo predstavniki francoskega ljudstva, da ustvarimo neizmerno razdaljo med spominom samim na to, kar je bilo, in med ponosom državljana, kar pomeni natančno to, da smo našli skrivnost, kako bi ga naredili še nevarnejšega za svobodo.

Ludvik je bil kralj in Republika je ustanovljena; slovito vprašanje, ki vas muči, tvorijo samo te besede. Ludvika so odstavili njegovi zločini. Ludvik je proglasil francosko ljudstvo za upornika; da bi ga kaznoval, je poklical vojsko tiranov, svoje somišljenike; zmaga in ljudstvo sta odločila, da je upornik on sam; torej Ludviku ne moremo soditi, je že obsojen. Ali je obsojen on ali pa je Republika kriva. Predlagati, da sodimo Ludviku XVI. na kakršenkoli način, pomeni nazadovati nazaj h kraljevemu in ustavnemu despotizmu: to je kontrarevolucionarna misel, zakaj pomeni dvomiti v Revolucijo. Če je namreč Ludvik še lahko predmet procesa, je lahko oproščen, lahko je nedolžen. Kaj govorim? Predvidoma je nedolžen, dokler ni obsojen. Toda, če je Ludvik oproščen, če se lahko predvideva, da je nedolžen, kaj se bo zgodilo z revolucijo? Če je Ludvik nedolžen, postanejo vsi branilci svobode klevetniki. Vsi uporniki so bili prijatelji resnice in branilci zatirane nedolžnosti; vsi manifesti s tujih dvorov so le legitimni protesti proti vladajoči skupini. Celo dosedanji zapor Ludvika vzbuja neupravičeno začudenje: federalci, pariško ljudstvo, vsi domoljubi v francoskem imperiju so krivi; in ta véliki proces, privesek naravnega sojenja med zločinom in poštenjem, med svobodo in tiranstvom, je končno odločen v korist zločina in tiranstva. Državljani, pazite se: tu so vas ogoljufali z napačnimi pojmi; pravice civilnega in pozitivnega prava zamenjujete z načeli človekovih pravic; razmerja med državljani samimi zamenjujete z odnosom narodov do sovražnika, ki kuje zaroto proti njemu samemu; pa

tudi položaj ljudstva v revoluciji zamenjuate s položajem ljudstva, katerega vlada se je ustalila; zamenjuate narod, ki kaznuje javnega funkcionarja in s tem ohranja obliko vladavine, z narodom, ki uniči vladavino samo. Ob idejah, ki so nam domače, opozarjam na izjemen primer, ki je neodvisen od načel, ki jih nikoli nismo uporabili. Toda, ker smo navajeni, da so zločini, ki smo jim priča, sojeni po enotnih merilih, seveda verjamemo, da v nobenem primeru narodi ne morejo enako ostro nastopati proti človeku, ki je prekršil njihove pravice; tam pa, kjer ne vidimo porotnika, sodišča, postopka, tam tudi ni pravice. Že same besede, ki jih uporabljamo za ideje, ki so različne od tistih v običajni rabi, nas dokončno zavedejo. Navada je tako prvobitna izkušnja, da na najbolj arbitrarne konvencije, včasih celo na najnepopolnejše institucije gledamo kot na absolutno pravilo resničnega in lažnega, pravičnega in nepravičnega. Še pomislimo ne, da se večina nujno še vedno oklepa predsodkov, s katerimi nas je polnil despotizem: toliko časa smo bili uklonjeni njegovemu jarmu, da se le stežka dvignemo do večnih načel razuma; da se v naših očeh zdi vse, kar izvira iz posvečenega vira vseh zakonov, nelegalno in da se nam sam naravni red zdi nered. Veličastna gibanja velikega ljudstva, najvišji vzgibi poguma so za naše prestrašene oči kot izbruhi vulkana ali pa rušenje politične družbe; in seveda ta večni boj med slabostjo naših navad, izprijenostjo našega duha in čistostjo načel, odločnostjo značajev, ki jih zahteva svobodno vladanje, ki si ga drznemo želeti; vse to ni ravno najmanjši vzrok za nemire, ki nas pretresajo.

Ko se je neki narod prisiljen zateči k pravici do vstaje, se v odnosu do tirana vrne v naravno stanje. Kako bi se mogel tiran sklicevati na družbeno pogodbo? Uničil jo je. Narod jo še lahko ohrani, če se mu zdi primerna za medsebojne odnose med državljani: toda posledica tiranije in vstaje je, da pogodbo s tiranom popolnoma prekine; drug proti drugemu se postavljata v vojno stanje; sodišča, sodni postopki so narejeni za člane države. Grob nesmisel je predpostavljati, da bi mogla biti Ustava na začetku takega novega reda stvari, to bi pomenilo domnevati, da je preživela samo sebe. Kakšni zakoni pa jo nadomestijo? Zakoni tiste narave, ki so osnova družbe same: blaginja ljudstva. Pravica kaznovati kralja in odstraniti ga, je ista stvar. Prva je popolnoma enaka drugi; proces zoper tirana je vstaja, njegova obsodba je padec oblasti; kazen pa je tisto, kar zahteva svoboda naroda.

Ljudstva ne sodijo tako kot sodišča; ne izrekajo razsodb; bruha jo ogenj; kraljev ne obsoja jo, povrnejo jih v nič; in ta pravica je enakovredna pravici na sodišču. Če se za svoje dobro oborožujejo proti zatiralcem, kako naj najdejo način, da jih kaznujejo, ne da bi bila to zanje nova nevarnost?

Tujim zgledom, ki z nami nimajo nič skupnega, smo se pustili zapeljati v zmoto. Naravno je, da je Cromwell sodil Karlu I. na sodišču, ki mu je bilo na voljo in da je Elizabeta na enak način obsodila Marijo Škotsko, saj je naravno, da hočejo tirani, ko sebi enake žrtvujejo svojemu stremuštvi, ne ljudstvu, prevarati mnenje množice z navideznimi manirami. Tu ne gre niti za načela, niti za svobodo, ampak za zvijače in prevare: toda ljudstvo! Katerega drugega zakona naj se drži ljudstvo, če ne pravice in razuma, podprtega s svojo vsemogočnostjo?

V kateri republiki je bila spoznana potreba po tem, da se tirana kaznuje? Ali so Tarkvinija poklicali na sojenje? Kaj bi bili rekli v Rimu, ko bi bili Rimljani drznili si proglasiti se za njegove branilce? Kaj pa delamo mi? Z vseh strani kličemo *advokate, ki naj bi zagovarjali pravdo Ludvika XVI.*

Vse, kar bi vsako svobodno ljudstvo imelo za največji zločin, posvečujemo kot legitimno dejanje. Sami vabimo državljane k nizkotnosti in korupciji. Nekega dne bomo mogoče podeljevali branilcem Ludvika XVI. državna priznanja, kajti če ga branijo, lahko upajo, da bodo zmagali, v obratnem primeru bi svetu uprizarjali le smešno komedijo! In mi si drznemo govoriti o republik! Sklicujemo se na oblike, ker nimamo načel; domišljamo si, da smo obzirni, pa nam le energije manjka; razgllašamo lažno človečnost, ker nam je občutek za resnično človečnost tuj; častimo senco nekega kralja, ker ne znamo spoštovati ljudstva; blagi smo z zatiralci, ker smo brez čustva za zatirane.

Sojenje Ludviku XVI! Kaj pa je ta proces drugega kot poziv k nepokorščini do sodišča ali do katerekoli skupščine? Potem ko je ljudstvo uničilo kralja, ima kdo pravico, da ga zopet priključimo v življenje, da bi iz njega naredil novo pretvezo za nemir in upor? In kakšne druge učinke lahko povzroči tak sistem? Če odprete bojišče borcem Ludvika XVI, obidite vse pritožbe despotizma zoper svobodo; odobrite pravico do blatenja Republike in ljudstva, zakaj pravica, da braniš bivšega despota, odpravlja pravico, da lahko poveš vse, kar se tiče njegovega primera. Prebujate vse klike; oživljate, vzpodbujate potuhnjeni rojalizem. Lahko se boste svobodno odločali za ali proti. Kaj neki je bolj legitimno, bolj naravno, kot povsod ponavljati maksime, ki jih bodo lahko njegovi branilci glasno pridigali na vaši zatožni klopi in celo na vašem sodišču? Kakšna Republika je to, če njeni ustanovitelji z vseh strani vzpodbujajo nasprotnike, naj jo že v sami zibki napadajo!

Vidite, kako velik napredek je že naredil ta sistem! Prejšnjega avgusta so se vsi pristaši rojalizma poskrili; kdorkoli bi si drznil zapeti hvalnico Ludviku XVI, bi bil kaznovan kot izdajalec. Danes nekaznovano predrzno dvigajo glavo; danes najbolj razvpiti aristokratski pisatelji zopet mirno pišejo s svojimi strupenimi peresi.

Danes nesramno pisanje, ki je predhodnik vseh napadov, preplavlja mesto, v katerem bivata, 84 departmajev, in sega prav do vhoda v to svetišče svobode. Danes so oboroženi možje, ki so bili poklicani brez vaše vednosti in ki se protizakonito zadržujejo med temi zidovi, napolnili mestne ulice z uporniškimi klici, ki zahtevajo nedotakljivost Ludvika XVI. Rekli so vam, da so danes v osrčju Pariza zbrani možje, ki bi kralja radi zaščitili pred narodovo pravico. Torej vam ne preostane drugega, kot da odprete obzidje korenjakom, ki že pritiskajo, da bi se potegovali za čast, kateri od njih bo razklenil okove v korist kraljevine.

Kaj pravim? Danes Ludvik razdvaja mandatarje ljudstva; govorijo zanj, govorijo proti njemu. Kdo bi pred dvema mesecema lahko slutil, da bo nastalo vprašanje, če je nedotakljiv? Toda odkar je član narodnega konventa (državljan Pétion) postavil vprašanje, *ali se kralju lahko sodi* kot predmet resne razprave, kot uvod v vsako drugo vprašanje, so se začeli sklicevati na nedotakljivost, s katero so zarotniki iz ustavodajne skupščine zakrili njegove prve krive prisege, da bi prikrili njegove zadnje napade. O zločin! O sramota! Francoska ljudska tribuna je odmevala od slavospeva Ludviku XVI. Slišali smo, kako so hvalili tiranove vrline in dobra dela. Komaj smo iztrgali prenagljeni krivični sodbi čas in svobodo najboljših državljanov; kaj pravim? Videli smo, kako so z nesramnim veseljem sprejeli največja klevetanja predstavnikov ljudstva, ki so sloveli po svoji zavzetosti za svobodo. Videli smo del članov te Skupščine, ki so bili skoraj istočasno izobčeni od svojih kolegov in hkrati obtoženi neumnosti in perversnosti: samo obramba tirana je tako sveta, da se o njej ne more nikoli dovolj dolgo niti dovolj svobodno razpravljati. Sicer pa, zakaj bi se temu čudili? Ta dvojni pojav ima isti vzrok. Tiste, ki se brigajo za Ludvika ali za njemu

enake, mora žejeti po krvi ljudskih poslancev, ki že drugič zahtevajo, naj bo kralj kaznovan; prizanašajo pa lahko le tistim, ki so popustili v njegovo dobro. Ali so ta hip opustili načrt, da bi uklenili ljudstvo tako, da bi zadavili njegove branilce? In vsi lopovi, ki jim danes pravijo anarhisti in agitatorji, mar ne povzročajo oni sami nemire, s katerimi nam grozi njihov premeteni sistem? Če jim verjamemo, bo proces trajal najmanj nekaj mesecev; tja so prihodnje pomladi, ko nam bodo despoti namenili splošen napad. In katera pot je zarotnikom odprta? Kakšna hrana za goljufijo in aristokracijo! Tako bodo vsi borci za tiranijo lahko še upali na pomoč zaveznikov; in tuje vojske bodo lahko vzpodbujale drznost sodišča, ki se mora izreči o Ludvikovi usodi, istočasno pa bo njihovo zlato preskušalo njegovo zvestobo. Še hočem verjeti, da Republika ni le prazna beseda, s katero nas uspavajo. Katera druga sredstva pa naj bi sicer uporabili, če hočejo zopet vzpostaviti kraljevino?

Sveta nebesa! Vse krvoločne horde despotizma se znova pripravljajo, da bi v imenu Ludvika XVI. znova razparale grudi naše domovine. Iz globine ječe se Ludvik še bori proti nam, mi pa dvomimo, ali je kriv; če ga smemo obravnavati kot sovražnika; sprašujemo se, po katerih zakonih bi ga lahko obsodili. V njegovo korist se sklicujejo na Ustavo. Ne bom ponavljal tu vseh neizpodbitnih trditev, ki jih postavljajo tisti, ki so si drznili boriti se proti tej vrsti ugovorov. O tem bom rekel samo besedo za tiste, ki jih niso mogli prepričati. Ustava je prepovedovala vse, kar ste storili. Že če bi ga kaznovali z odstranitvijo, te sodbe ne bi bili mogli izreči, ne da bi bili uvedli postopek. Nimate pravice, da ga zadržujete v ječi, on ima pravico, da zahteva izpustitev in povračilo škode. Ustava vas obsoja; vrzite se Ludviku k nogam in prosite za milost. Kar se mene tiče, bi me bilo sram resneje razpravljati o tem ustavnem dlakocepstvu. Sodi v šolske klopi ali na sodišče ali, bolje, v londonske, dunajske in berlinske kabinete. Ne znam na dolgo diskutirati takrat, ko sem prepričan, da je razpravljati škandal.

Pravijo, da je to velika stvar, da moramo soditi z modro in zadržano uvidevnostjo. Vi iz tega delate veliko stvar. Kaj pravim? Da vi delate iz tega veliko stvar? Kaj vidite v tem velikega? Je to težava? Ne. Je velika osebnost? Pred očmi svobode ni slabše, pred očmi človečanstva pa ne bolj krive osebnosti. Samo tistim, ki so še bolj podli kot on sam, je lahko všeč. Je rezultat koristen? Razlog več, da pohitimo. Velika stvar je načrt za ljudski zakon; velika stvar je revež, ki ga zatira despotizem. Kateri je vzrok za večno odlašanje, ki nam ga priporočate? Ali se bojite, da bi prizadeli ljudsko mnenje? Kot da bi se ljudstvo samo bolj balo česa drugega kot napak in ambicij svojih predstavnikov. Kot da bi bilo ljudstvo divja tolpa sužnjevi, ki bedasto pripadajo bedastemu tiranu, ki ga je odstavilo in še hotelo za vsako ceno pogrezniti v nizkotnost in suženjstvo. Govorite o mnenju: ali je na vas, da ga usmerjate, krepite? Če pa mnenje skrene, če oslabi, koga boste krivili, če ne same sebe? Ali se bojite, da bi vznejevoljili tuje kralje, ki so se združili proti nam? Oh, prav gotovo je eden od načinov, da jih premagamo ta, da se jih bojimo. Spoštovanje njihovega sokrivca je sredstvo, s katerim lahko zmedemo zločinsko zarotništvo despotov v Evropi. Se bojite tujih ljudstev? Torej še verjamete v prirojeno ljubezen do tiranije. Zakaj si vendar želite slavo, da ste osvobodili človeški rod? Kako si predstavljate protislovje, da se bodo narodi, ki sploh niso bili začudeni ob razglasitvi človekovih pravic, prestrašili kaznovanja enega od najkrutejših zatiralcev? Nazadnje bi se lahko reklo, da se bojite mnenja zanamcev. Da, zanamci se bodo resnično čudili vaši nedoslednosti in nemoči; in naši potomci se bodo hkrati smejali domišljavosti in predsodkom svojih očetov. Rekli so, da je za poglobitev tega

vprašanja potreben talent, jaz pa pravim, da je že dobra vera dovolj: manj gre za to, da bi se prosvetlili, kot pa zato, da bi se zavestno slepili. Zakaj se nam zdi nekaj, kar se nam je nekoč zdelo jasno, drugič nejasno? Zakaj se to, kar zdrava pamet ljudstva z lahkoto razreši, njegovim poslancem sprevrže v skoraj nerešljiv problem. Ali imamo pravico, da imamo splošni volji nasprotno voljo, drugačno modrost od obče pameti?

Slišal sem, kako so branilci nedotakljivosti predlagali drzno načelo, ki bi se ga celo jaz sam skoraj ne upal izreči. Rekli so, da bi tisti, ki bi 10. avgusta ubili Ludvika XVI, storili pogumno dejanje. Edina podlaga za to mnenje pa so lahko le zločini Ludvika XVI. in pravice ljudstva. Ali so torej trije vmesni meseci spremenili njegove zločine ali pravice ljudstva? Če so ga tedaj rešili pred javnim srdom, je bilo to prav gotovo samo zato, da bi njegova kazen, ki jo je narodni konvent slovesno izrekel v imenu naroda, postala še impozantnejša za sovražnike človeštva. Toda, spraševati se ponovno, ali je kriv, oziroma, ali sme biti kaznovan, pomeni izdati zaupanje francoskega ljudstva. Mogoče so ljudje, ki bodisi zato, da bi Skupščini preprečili, da bi postala vredna same sebe, bodisi zato, da bi narodom vzeli vzor, ki bi duše dvignil na raven republikanskih načel, ali bodisi iz še bolj sramotnih nagibov, ne bi bili nezadovoljni, če bi zasebna roka opravila funkcije državnega sodstva. Državljanji, pazite se te pasti; kdorkoli bi vam dal tak nasvet, bi lahko bil le služabnik sovražnikov ljudstva. Naj se zgodi karkoli, Ludvikovo kaznovanje je zdaj dobro le še zato, da bo nosilo slovesni pečat javnega maščevanja.

Le kaj je ljudstvu mar zaničevanja vredna oseba zadnjega kralja? Zanj so važni njegovi predstavniki; za vas pa je važno, da izpolnjujete naloge, ki vam jih je naložilo njegovo zaupanje. Razglasili ste Republiko, pa ste nam jo tudi dali? Niti enega samega zakona še nismo sprejeli, ki bi opravičeval njeno ime, niti ene despotistične nepravčnosti še nismo reformirali. Če odvezamemo naziv, imamo še popolnoma celo tiranijo. Še več, še huje klike in še bolj nemoralne šarlatane, z novimi netilci nemirov in državljanske vojne. Republika! In Ludvik še živi! In še vedno postavljate kralja med nas in svobodo! Zaradi predsodkov se bojimo, da bi postali zločinci, bojimo se, da bi mi sami prišli na njegovo mesto, če bi pokazali preveč razumevanja za krivca.

Nova težava. Na kakšno kazen bomo obsodili Ludvika? Smrtna kazen je prestroga. Ne, pravi drugi, življenje je huje. Hočem, da živi. Kraljevi advokati, ali ga hočete pred kaznijo za zločine rešiti iz usmiljenja ali iz krutosti? Kar se mene tiče, ne maram smrtne kazni, ki jo ponujajo vaši zakoni, Ludvika pa ne ljubim in ne sovražim: sovražim samo njegove zločine. Od vaše Skupščine, ki ji pravite še ustavodajna, sem zahteval ukinitve smrtne kazni in nisem jaz kriv, če so se ji temeljna načela razuma zdela moralne in politične herezije. Toda, če se nanje nikoli ne spomnite zato, da bi jih zahtevali za dobro številnih nesrečnikov, katerih zločini so manj njihovi kot pa vladni, po kakšem naključju se nanje spomnite samo zato, da branite največjega izmed zločincev? Zahtevate izjemo pri smrti kazni prav za tistega, ki jo lahko uzakoni? Da, smrtna kazen je na splošno zločin in samo zaradi tega je ni mogoče opravičiti po neuničljivih zakonih narave, razen v primeru, ko je potrebna za varnost posameznikov ali za družbeno telo. Zato je javna varnost nikoli ne izreka za navadne prestopke, kajti družba jih vedno lahko prepreči z drugimi sredstvi in krivcu onemogoči, da bi ji škodil. Toda kralj, ki ga je odstavila Revolucija, ki jo zakoni naravnost zasidrajo, kralj, čigar samo ime že privabi vojno kugo nad razburjeni narod; ne ječa, ne izgnanstvo ne moreta njegovega življenja tako spremeniti, da ne bi zanimalo javne blaginje in to kruto izjemo med navadnimi zakoni, ki jo sodstvo priznava, lahko pripišemo

le naravi njegovih zločinov. Z obžalovanjem izrekam to usodno resnico. . . Vendar Ludvik mora umreti, kajti domovina mora živeti. Ob mirnem, svobodnem, doma in zunaj spoštovanem ljudstvu bi lahko poslušali nasvete, ki vam jih dajemo. Toda ljudstvo, ki mu po tolikih žrtvah in bitkah še oporekamo svobodo; ljudstvo, pri katerem so zakoni neusmiljeni samo za nesrečnike; ljudstvo, pri katerem so zločini tiranstva predmet spora, to ljudstvo mora želeti, da se ga maščuje; širokosrčnost, s katero nam laskajo, pa bi bila vse preveč podobna tisti v družbi lopovov, ki si delijo plen.

Predlagam vam, da še ta trenutek odločite o Ludvikovi usodi. Kar pa se tiče njegove žene, jo boste poslali na sodišče tako kot vse tiste, ki so obdolženi enakih naklepov. Njegov sin bo zaprt v Templju, dokler se mir in svoboda ne utrdita. Zanj pa zahtevam, da ga konvent *od tega trenutka dalje proglasi za izdajalca francoskega naroda, zločinca pred človeštvom*; zahtevam, da damo svetu velik zgled prav na kraju samem, kjer so 10. avgusta umrli nesebični mučenci za svobodo. Zahtevam, da ta pomembni dogodek počastite s spomenikom, ki naj ljudstvom vzbudi v srcu občutek za njihove pravice in grozo pred tirani, v duši tiranov pa koristni strah pred ljudsko pravico.

Prevedla Jožica Pirč